

YTTRANDE
2008-07-04

Dnr Ku2008/664/KV

Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

Betänkandet Värna språken – Förslag till språklag (SOU 2008:26)

Sammanfattning och allmänt

Förslaget som presenteras i form av en språklag är i stora drag mycket bra för minoritetsspråket meänkieli. Lagen har en statushöjande effekt och kommer sannolikt att leda till att den allmänna språkmedvetenheten ökar i samhället och attityder och värderingar påverkas åt det positiva hållet. Kunskapen hos det allmänna idag om minoritetsspråket meänkieli är generellt låg. För att underlätta läsningen av remissvaret återges synpunkterna i punktform med sidhänvisning.

Synpunkter kring betänkandet

1. Lagförslaget utgår ifrån att det allmänna klarar av att omfördela medel från sin nuvarande budget och lagförslaget förväntas därför inte medföra ökade kostnader (sid. 249).

Detta är helt fel i fallet meänkieli.

När det gäller de nationella minoritetsspråken så poängteras det att lagförslaget inte innebär ytterligare skyldigheter jämfört med vad som följer av ramkonventionen, vilket i och för sig stämmer. Det framkommer att det ansvar som genom språklagen åläggs det allmänna rör i huvudsak den enskildes tillgång till språk och det fullgörs väsentligen genom utbildning som erbjuds i det offentliga utbildningsväsendet. Det poängteras också att i den mån det inom denna sektor eller i övrigt likväl skulle kunna uppkomma begränsade kostnadsökningar bör dessa kunna finansieras inom befintliga budgetramar för respektive utgiftsområde.

Det är bara det att när det gäller meänkieli så finns det ytterst lite ”utbildning som erbjuds i det offentliga utbildningsväsendet.” När det gäller utbildningskedjan för meänkieli så är antagandet helt fel. Utbildningskedjan för meänkieli är katastrofalt dålig. Umeå universitet har enligt regleringsbrevet i uppdrag att varje år erbjuda utbildning i meänkieli, men inga resurser följer med åtagandet och därför kan Umeå universitet bara tillhandahålla upp till 15 p (Bolognapoäng).

Läroutbildningen hänger i luften för meänkieli då Luleå tekniska universitet, som hitintills haft uppdraget att varje läsår erbjuda läroutbildning för grundskolans tidigare år och senare år med inriktning meänkieli, inte längre kan fullfölja sitt uppdrag. Luleå tekniska universitet har

nu förordat Umeå universitet, som i dagsläget saknar resurser för att klara av sitt nuvarande uppdrag. Det pågår en utredning om lärarutbildningarna i Sverige, där också minoritetsspråken får speciell uppmärksamhet. Sannolikheten för att Umeå universitet också tilldelas uppdraget att utbilda lärare i meänkieli är mycket stor. Dock klarar Umeå universitet inte av att omfördela pengar från sin nuvarande verksamhet, varken till sitt nuvarande åtagande inom grundutbildningen eller till ett potentiellt nytt åtagande för lärarutbildningen – och detta är ett stort grundproblem.

Tittar man på andra utbildningar så är det lika illa även där, t.ex. folkhögskola. I dagsläget finns mycket få kontinuerliga utbildningar i meänkieli vid svenska folkhögskolor. Övertorneå folkhögskola har dock kört någon enstaka kurs och vill nu utvecklas till att bli en folkhögskola som skulle kunna fungera som ett center för vuxenutbildning i meänkieli. Det finns givetvis inga resurser som går att omfördela inom folkhögskolan och därför måste medel in även här, för att folkhögskolan ska kunna bedriva fullskalig utbildning i meänkieli för vuxna.

Då det gäller meänkieli i barnomsorg och grundskola så är den stora bristen tillgången på lärare. Blir det fråga om ett uppdrag till Umeå universitet som också åtföljs av finansiering för lärarutbildning, så ökar tillgången på lärare ganska snabbt.

”Det allmänna ska svara för att den enskilde ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda språket. Det är det allmänna som ska se till att det finns utbildningsmöjligheter genom tillgång till lärare och läromedel osv.” (sid. 241).

När det gäller läromedel för meänkieli så är det även här katastrofalt dåligt. I följande utredning *Situationen för minoritetsspråket Meänkieli i Sverige (IJ2007/2710/D)* föreslås att en statlig myndighet borde få det övergripande ansvaret för produktion av läromedel i minoritetsspråk såsom meänkieli. Kostnaden för detta ska inte och går inte att omfördela från någon befintlig budget!

2. Det står inte i klartext någonstans i utredningen att Institutet för språk och folkminnen och avdelningen DAUM har det språkvårdande ansvaret för minoritetsspråket meänkieli, enligt anslag 47:1.

Det faktum att det finns en avdelning som har i uppdrag att bedriva språkvårdande verksamhet för meänkieli är mycket viktigt för språket. Det är fullständigt obegripligt för STR-T att myndighetens tydliga uppdrag då det gäller språkvårdande verksamhet för meänkieli vid SOFI och avdelningen DAUM inte betonas i Värna språken.

Språkvården i myndigheten betraktas att bara gälla en avdelning i Värna språken, ”Myndighetens språkvårdsenhet är organiserad i en egen avdelning under namnet Språkrådet” (sid. 112).

”Språkrådet arbetar aktivt med svenska, finska, romani chib och svenskt teckenspråk, men har i uppgift att också följa utvecklingen av för alla språk i Sverige” (sid. 114). Här hade man tydligt kunnat formulera och trycka på att då det gäller språkvården av meänkieli så sköts den av en annan avdelning vid myndigheten, nämligen DAUM. När det gäller språkvården av samiska så nämns detta konsekvent i lagförslaget att Sametinget har hand om detta, men i fallet meänkieli utelämnas detta konsekvent i hela dokumentet.

Meänkieli tas upp i mer allmänna termer då man i texten talar om meänkieli vid SOFI, dvs. den centrala myndigheten på språkets område som arbetar med språk, dialekter etc.

Det finns endast två ställen i hela dokumentet på totalt 265 sidor där meänkieli, språkvård och SOFI kan om än svagt kopplas samman, nämligen

- i kommittédirektivet sid. 262 – ”Språkvården inordnades då i myndigheten Institutet för språk och folkminnen. Samordningen möjliggör samlande och utökade insatser för [...] meänkieli.
- sid. 113, ”När det gäller de nationella minoritetsspråken kan nämnas att språkvårdsarbete, förutom i SOFI:s verksamhet, bedrivs av bl.a. Sametinget [...] samt STR-T och Meän Akateemi.

STR-T har tillstyrkt i remissvar till *Bästa språket* att språkvården av meänkieli sköts av SOFI, vilket medför att informationen på sid. 113 inte är riktigt dagsaktuell. STR-T ger ut en tidskrift med 4 nummer per år och enligt utgivningsprinciperna är målsättningen med tidskriften att vara språkvårdande så långt det är möjligt. Riksförbundets står dock fast vid att språkvården av meänkieli ska skötas av SOFI som sedan 2007 har i uppdrag att bedriva språkvårdande verksamhet för meänkieli.

Det faktum att språkvården av meänkieli inom SOFI sköts av avdelningen DAUM, innebär att det faktiskt finns två språkvårdande avdelningar inom denna myndighet. Önskvärda framtida formuleringar där språkvård vid SOFI nämns, skulle kunna formulerades enligt följande: ”Avdelningen Språkrådet, som är en av två språkvårdande avdelningar inom Institutet för språk och folkminnen (SOFI), har till uppgift att Avdelningen DAUM har till uppgift att bedriva språkvårdande verksamhet för minoritetsspråket meänkieli.”

När det gäller den ekonomiska aspekten som togs upp under punkt 1 ovan så gäller samma kommentarer även för området språkvård, att det allmänna (SOFI i detta fall) inte kan inom sina befintliga budgetramar finansiera den språkvårdande verksamheten för meänkieli. I utredningen *Situationen för minoritetsspråket Meänkieli i Sverige (IJ2007/2710/D)* föreslås att totalt tre befattningar ska finnas vid DAUM för att myndigheten på allvar ska kunna bedriva språkvårdande verksamhet för meänkieli i form av t.ex. språkrådgivning och kontinuerlig språkvårdande verksamhet. Dessutom är detta något som minoritetsgruppen och STR-T förväntar sig av myndigheten nu när det tillstyrkts att språkvården av meänkieli ska skötas av SOFI.

Det är uppenbart, och det framkommer ur utredningen, att man kan kräva av den språkvårdande myndigheten SOFI att ”Det allmänna har även ett ansvar när det gäller utveckling av minoritetsspråken som levande språk genom bl.a. språkvård och terminologiutveckling” (sid. 226). Språkvård och terminologiutveckling för meänkieli är just vad minst en av de totalt tre tjänster ska ägna sig åt.

3. Om nationella minoritetsspråk i offentlig verksamhet. I lagförslaget står det att ”i språklagen ska anges att språket i domstolar, förvaltningsmyndigheter och andra organ som fullgör uppgifter i offentlig verksamhet är svenska. Nationella minoritetsspråk ska få användas när det är lämpligt”.

Hur ska det avgöras när det är lämpligt att använda meänkieli? Vem avgör? Tanken verkar vara, enligt sid. 231 och 257, att det kan vara lämpligt att i viss offentlig verksamhet i Tornedalen, använda meänkieli. STR-T ställer sig då undrande till hur det då går för de meänkielitalande i förvaltningskommunen Gällivare, som då inte är en del av Tornedalen? Det bör givetvis stå i lagtexten att ”i viss verksamhet i offentlig verksamhet i förvaltningsområdet kan det vara lämpligt att använda meänkieli.”

Tanken med formuleringen är mycket god, men formuleringen i sig är diffus. Det finns en risk att man hamnar i en diskussion om detta som aldrig tar slut – när är det lämpligt i fallet meänkieli? För samiskans del, som är det andra exemplet, är det tydligare, nämligen i Sametingets regi då det är lämpligt.

Rätten att använda meänkieli ska omfatta all samhällsservice både i förvaltningsområdet och resten av Sverige. Skälen som talar för detta är:

- Den omfattande urbaniseringen som skett i området från 1960-talet och framåt, har medfört att ett mycket stort antal meänkielitalande är bosatta utanför det språkliga förvaltningsområdet. Koncentrationer av tornedalingar återfinns i städer såsom Umeå, Stockholm, Göteborg, Malmö samt i de flesta industriorterna i landet.
- Alla minoritetsspråksstalande människor ska ha samma rättigheter i hela landet.

STR-T menar att språket meänkieli inte får särbehandlas då det i dagsläget inte finns någon kartläggning av antalet personer som talar detta språk. Tornedalen, varifrån meänkieli härstammar har under mycket lång tid försett Sveriges industrier och centrala myndigheter med arbetskraft. Därför menar vi att meänkieli är mycket mer utspritt än vad man hittills antagit. STR-T är också av den åsikten att inom en mycket snar framtid är meänkieli i samma utsatta läge som sydsamiskan om åtgärder inte vidtas.

STR-T understryker vikten av att den enskilde ska få använda sitt språk oavsett ärendets karaktär. Vi vill också betona att åldringsvård, sjukvård och övrig samhällsservice inte får begränsas av tillgången på språkkunnig personal. Att kunna ett minoritetsspråk ska ses som en särskild merit, vilket ska påtalas för myndigheter och verksamheter. Vi vill ännu en gång

understryka att alla som talar minoritetsspråk i landet ska ha samma rättigheter oavsett bostadsort. Det går att hitta praktiska lösningar genom ett samarbete med minoritetsorganisationerna, verktygen för detta är dialog och finansiering. Det måste få kosta, det går ej att genomföra förändringar utan tilldelning av mer medel. Anslag måste tilldelas minoritetsorganisationerna så att de kan bistå samhällsorganisationerna i deras arbete. STR-T vill i detta sammanhang hänvisa till synpunkter som inlämnats i remissvar på Ds 2008:26, Nationella minoritetsspråk vid domstolar och myndigheter.

4. Sid. 255. *"Språken har tagits upp i den ordning som de av tradition brukar nämnas"*.

STR-T ställer sig frågande till vilken tradition det är man hänvisar till. Vi förstår inte detta..

5. Sid. 212 12.3 *Sammanfattande bedömning om en språklags utformning och innehåll*

STR-T är av åsikten att det är bra att det finns möjlighet att komplettera lagen i framtiden! Det är nog viktigt att se över lagen med jämna mellanrum med hänvisning till stycket *"Ett levande språk är i ständig utveckling....(sid 211)*

6. Sid. 245. *"Regeringen bör ge i uppdrag till t.ex. Institutet för språk och folkminnen att följa upp hur språklagen följs och årligen redovisa resultatet av uppföljningen till regeringen"*

STR-T anser att detta är ett mycket bra förslag, att Institutet för språk och folkminnen får i uppgift att följa upp språklagen. Hur ofta en uppföljning ska göras kan diskuteras. Det innebär ganska mycket arbete att på fullt allvar följa upp språklagen.

Sid. 251. *Utredningen föreslår att regeringen bör överväga om uppgiften ryms inom befintliga kostnadsramar.*

STR-T är av åsikten att så inte är fallet, vilket betonats tidigare i dokumentet.

7. Sid. 225. *"En mer detaljerad reglering av de nationella minoritetsspråkens användning i samhället bör även i fortsättningen finnas i särskild lagstiftning"*

Denna lagstiftning behöver förstärkas ytterligare redan nu, t.ex. genom att grundskolan bör omfattas på samma sätt som barnomsorgen i lagstiftningen. Lagstiftningen borde givetvis gälla meänkielitalande oavsett var i landet man bor – och inte vara bunden till ett område där majoriteten av språkbrukarna finns, vilket nämnts ovan.

8. sid. 166. ”Det behövs således krafttag för kompetensutveckling om flerspråkighet för alla lärare.”

Detta kostar också oerhört mycket och kan med största sannolikhet inte inrymmas i någon redan befintlig budget genom omfördelning!

9. Sid 147 ”Tornedalingarnas språk kallades tidigare ofta för tornedalsfinska men kallas numera också meänkieli, som i översättning betyder...”

STR-T menar att det är lite förvirrande och störande att man ger sig in i och översätter termen meänkieli, vilket är ett namn på ett språk. Översättningen på sid. 147 utgår dessutom ifrån att namnet på språket skrivs meän kieli, som två ord och i med detta ger då översättningen ”meän ”vårt” och kieli ”språk”.

10. Sid. 133. ”Ökade kunskaper är ett medel för att ändra attityden till språk och förändra språkens status”.

En grundläggande orientering om minoritetsspråk bör ingå i alla lärarutbildningar i Sverige oavsett inriktning – för att snabbare, över hela landet, förändra attityder och värderingar.

Nya undersökningar som bör beaktas

IJ2007/2710/D, Situationen för minoritetsspråket Meänkieli i Sverige, Harriet Kuoppa, Institutet för Språk och folkminnen, DAUM.

För STR-T
Dag som ovan

Tore Hjorth
Ordförande

Maja Mella
Handläggare